

URL: https://docs.google.com/document/d/1TyileSKvDjvKYtsRb6VgGRRVI2DAIn_M/edit.

6. Пам'ятка «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану». К.: Офіс Генерального Прокурора України; Тренінговий центр прокурорів України, 2022. 32 с.

7. Пам'ятка щодо особливостей проведення допитів потерпілих/свідків стосовно дослідження фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. К.: Офіс Генерального Прокурора України; Тренінговий центр прокурорів України, 2022. 13 с. URL: <https://surl.li/btvno>.

Плетенець Віктор Миколайович,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В криміналістичній літературі визначається, що ефективність проведення допиту залежить від значної кількості чинників, де вік допитуваного, який не досяг повноліття визначає необхідність прийняття уповноваженою особою специфічних заходів з підготовки до його проведення.

Допиту та підготовці до нього взагалі й такої категорії, як неповнолітні зокрема було приділено значної уваги з боку значної кількості вчених. Проте існуючі дослідження науковців не враховували умови проведення допиту сформовані у зв'язку зі збройною агресією з боку РФ, у результаті якої під окупацією перебуває частина територій, на яких не можуть бути гарантовані Конституцією України права громадян. Відомості про факти сексуального, насильницького, трагічного характеру, переважно, отримуються у разі де окупації тимчасово захоплених ділянок місцевості, від евакуйованих на підконтрольну Україні територію неповнолітніх осіб.

На відсутності статистичних даних, які демонстрували б стан сексуального, насильницького, трагічного характеру в Україні, наголошують більшість дослідників. Так Бетан Маккернан у статті «Згвалтування як зброя: виявлено величезні масштаби сексуального насильства в Україні» в таблоїді The Guardian наголошує про складність усвідомлення масштабів здійснених фактів сексуального насильства [1]. Потребують уваги й попередні дослідження, проведені ООН згідно яких понад 20 % жінок з-поміж біженців та внутрішньо переміщених осіб зазнавали сексуального насильства [2]. Водночас ці дані не відображують реальної картини за вказаними та фактами трагічного характеру жертвами чи свідками яких могли стати неповнолітні. Це визначає необхідність приділення даному питанню

належної уваги з боку науковців для забезпечення практиків дієвими рекомендаціями в реалізації покладених на них функцій.

Варто відзначити, що в умовах воєнного стану в Україні [3] прояви трагічного, насильницького й сексуального характеру можуть бути пов'язані змістом однієї події. Тому й підготовка до проведення допиту за даними фактами має передбачати готовність суб'єктів розслідування до з'ясування в особи, що не досягла віку повноліття змісту зазначених, а також ще не виявлених слідством інших протиправних проявів.

Всі (100 %) проанкетовані слідчі визначили підготовку як обов'язкову складову допиту неповнолітніх свідків або постраждалих за фактами насильницького, сексуального чи трагічного характеру. При цьому пошук найбільш ефективних засобів та методів отримання відомостей має здійснюватися із врахуванням необхідності мінімізації психологічного травмування допитуваних неповнолітніх.

Допит неповнолітнього доцільно розглядати з позиції як тактичних, так і психологічних особливостей. Цим, як стверджує О. М. Процюк, переслідується мета: 1) діагностики психічних станів осіб, які потрапили у сферу кримінального судочинства; 2) активізації їхніх дій; 3) зміни поведінки і позиції зазначених осіб; 4) одержання необхідної інформації; 5) виховання і перевиховання [4, с. 405]. Проте, визначену автором «діагностику психічних станів осіб, які потрапили у сферу кримінального судочинства» мають здійснювати фахівці відповідного профілю (переважно психологи) із визначенням готовності до участі неповнолітніх постраждалих чи свідків подій насильницького, сексуального чи трагічного характеру в проведенні допиту. Це обумовлено тим, що положення неповнолітніх, здебільшого, буде характеризуватись як особливо вразливе, що ускладнюватиме, а у ряді випадків унеможливиюватиме їх участь у проведенні допиту.

Варто відмітити, що діти дошкільного та молодшого шкільного віку без впливу дорослої особи не можуть вигадати ситуацію сексуального насильства через відсутність необхідного життєвого досвіду [5, с. 89–90]. Це необхідно враховувати в оцінці свідчень, наданих як під тиском, так і перенесення на себе сцен сексуального, насильницького чи трагічного характеру, свідком яких став неповнолітній допитуваний. Мінімізації можливості реалізації заходів тиску на відповідних учасників розслідування з одного боку та своєчасного їх виявлення з юридичною оцінкою відповідних проявів – з іншого має приділятися належна увага уповноваженими особами.

Вагомого значення може мати залучення психолога під час формування переліку та послідовності питань й тактичних прийомів в доступній для сприйняття неповнолітнім формі, з урахуванням: – вікових, інтелектуальних, емоційних та інших характеристик особистості допитуваного (схильності, інтереси, рівень розвитку; поведінку як вдома, так і відвідуваних закладах, стосунки з однолітками, побутові умови і т. ін.); – третіх осіб (батьки, близькі

родичі, авторитетні для неповнолітнього особи, педагог, лікар і т. ін.), які прийматимуть у ньому участь – часу (з ранку, по обіді, ввечері) й місця (в кабінеті слідчого, вдома, іншим місцем); – змісту подій насильницького, сексуального чи трагічного характеру постраждалими чи свідком яких став неповнолітній та ступеню їх впливу на його психіку. Ми не виключаємо й інших критеріїв, що потребують врахування під час підготовки до допиту неповнолітніх.

Час проведення допиту неповнолітніх має визначатись біологічними ритмами, найбільша активність яких, переважно притаманно для ранку. Під час обрання місця проведення допиту неповнолітнього має бути враховано таку умову, як асоціативний зв'язок із ним, що сформувався під впливом пережитих подій (позитивних або негативних). Так, не доцільно, на нашу думку, проводити допит у місці, де відбулись факти, що неповнолітнім сприймалися негативно, наприклад події насильницького, сексуального чи трагічного характеру, здійснення не зацікавленими у розслідування особами тиску на нього або близьких в його присутності і т. ін.

Доцільно критично ставитись й до можливості проведення слідчої (розшукової) дії у тому місці, до якого, у зв'язку з відтворенням змісту подій може з позитивного змінитись на негативне ставлення як неповнолітнього, так і до нього з боку осіб, котрі дізнаються обставини свідчень.

Службовий кабінет з аскетичністю інтер'єру, особливо, коли в ньому знаходяться робочі місця двох чи більше слідчих, на нашу думку, не сприятиме формуванню емоційного контакту. Наведене демонструє необхідність створення комфортних умов для неповнолітнього як до так і після його допиту з одного боку, а також досягнення слідчим мети проведення даної процесуальної дії – з іншого.

Таким чином підготовка до проведення допиту неповнолітніх є вагомою складовою результативного проведення допиту. В ході підготовки мають бути визначені місце, час, учасники допиту, тактичні прийоми, сформульований перелік та послідовність доступних для сприйняття неповнолітнім питань, що потребують з'ясування тощо. Без цього складно, а іноді неможливо отримати необхідну й достатню кількість інформації про обставини вчиненого кримінального правопорушення та надати правову оцінку.

Список використаних джерел

1. Bethan McKernan Rape as a weapon: huge scale of sexual violence inflicted in Ukraine emerges. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/03/all-wars-are-like-this-used-as-a-weapon-of-war-in-ukraine?fbclid=IwAR2LiKAcIjFSRSrqUyQg7dW9chr2J7G-2mPGQBhEZfxY0Imeeyd2oXEopGs>.

2. ООН: Понад 20% вимушених переселенців з України стверджують, що зазнавали сексуального насильства. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/ostanni-novyiny-ukrayiny/oon-ponad-20-vymushenyh-pereselenciv-z-ukrayiny-stverdzhuut-shcho-zaznavaly-seksualnogo-nasylstva-142306>.

3. Собенко Н. Воєнний стан в Україні продовжать на 90 днів. URL: <https://suspilne.media/312618-voennij-stand-v-ukraini-prodovzat-na-90-dniv/>.

4. Процюк О.М. Застосування методів психологічного впливу під час допиту неповнолітніх / О.М.Процюк // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, Серія юридична, Львів, 2013. вип.1

5. Алгоритм дій працівників Національної поліції з субектами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 140 с.

Погорецький Микола Миколайович,
доцент кафедри кримінального права
і криминології Національної академії
Служби безпеки України, кандидат
юридичних наук

ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

Чинний КПК України докорінно змінив процесуальну форму – визначений законом порядок кримінального провадження, процедуру виконання окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Це, своєю чергою, зумовило зміну повноважень органів і посадових осіб, які безпосередньо беруть участь під час досудового розслідування. Одним з найнеобхідніших і найефективніших засобів отримання доказів у кримінальному провадженні, без якого не може обійтися практично жодне кримінальне провадження є тимчасовий доступ до речей і документів як один із основних заходів кримінального провадження (гл. 15, статті 160–166 КПК України).

Однією із поширених підстав для проведення тимчасового доступу до речей і документів і, особливо, у кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини є матеріали оперативно-розшукової діяльності, використання яких за новим КПК України викликає певні складнощі.

Питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження та тимчасового доступу до речей і документів до прийняття КПК України 2012 року в науці не досліджувалися, оскільки навіть термінологічно вони не були передбачені чинним на той час законодавством. Відтак, до 2012 року увага більшості вчених була приділена дослідженню саме заходів кримінального процесуального